

դիտացած եւ անկէ հաւանօրէն Սիւնիոց շրջանակին իշխան կարգուած՝ Զուգայեցի Հախնազարի որդի Հայկապն իշխանին, որ կ'երեայ թէ սիրող մը եղած է ուսմանց եւ դպրութեանց:

Ակտուած շարժումը շարունակուեցաւ եւ զարգացած եկեղեցականներէն անոնք որ կրցան զիրք մը գրաւել, տիրող խայտառակութեան դէմ պայքար բացին:

Առոնցմէ մին էր Գրիգոր Կեսարացի, Սրապիոն Ուռայեցիի բազմաթիւ աշակերտներէն երիցադոյնը, որ Կ. Պոլսոյ պատրիարքութեան աթոռը բարձրանալէ յետոյ պայքարեցաւ բոլոր լատինամտեալութուն, մասնաւորապէս անբարեխիղճ ու անարժան Միլիթիոսի կաթողիկոսին եւ անոր գաղափարակիրներուն հետ, միեւնոյն ատեն ցոյց տալով Արեւմտեան Հայոց մէջ մտաւորական շարժման նախակարգուեալը ԸԼԼԼԼԼ ԶԿԱՅԻՆԵՐ:

Թիբեա շատ աւելի կարեւոր արդիւնքներ պիտի ցոյց տար եթէ քաղաքական ղէպքեր ու մտնաւանդ իր անձին դէմ հաւածանքն ու պայքարը չմղուէր սոցէտ ու վարձկան կղերին կողմէ:

Իսկ Մայր Աթոռի կաթոլիկ վերջ տալու եւ էջմաշտոյ վերանորոգիչը հոնդիսանալու փառքը պիտի վիճակէր Սրապիոնի կրտսերազոյն եւ Գրիգոր Կեսարացիի երիցադոյն աշակերտ Մովսէս Տաթեպիի, որուն համար Խաչատուր վրդ. Կեսարացի, իրաւամբ կ'ըսէր. «Երկին Լուսաւորիչ եղեւ Հայկազուն սնոյս, նորոգելով զՍուրբ Էջմիածին եւ զեղծեալ կարգս մեր, որ ի թուշուրնն յառաջնոցն»:

Ա. ԱԼՊՈՑԱՆՆԱՆ

(1)

(Շարունակելի)

ԾԱՌԱՅԱՐԳ ԵՒ ԾԱՌԱՅ

Առաւօտը օրումն երեսասարդութիւնն է. ամեն ինչ աւելի քաւո՜ւ աւելի ծխողոյն՝ աւելի դիւրին է հոն. ինկվինիսիս աւելի զօրաւոր՝ աւելի տաւալայի կ'զգանք այն միջոցին մեր կարողութիւնները աչ աւելի սեղմնն են: Պեզ՛ չէ կարճից աղ ժառանգը, ուշ ելնելով, կամ անարժան զբաղումներով եւ դասարկ խօսակցութիւններով. կենսին իսկանլիքն է ան: Ընդհանրապէս, իրիկունը օրումն ծնունդն է:

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ

ԱՄՍՕՐԵԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ Յունուար ամսուան ընթացքին, Ս. Աթոռոյ ՅՅՕՐԸ Ժողովը վեց անգամներ ի նիստ գումարուեցաւ իրրեւ վարչական Մարմին, Կրօն. Գեր. Առեանը երեք անգամ, իսկ Ուսումն. Խորհուրդը՝ եօթն անգամ:

● Շր. 28 Դեկտ. 1935. — Երկուդին, Ժառանգաւորացի սրահին մէջ Գ. Յակոբ Օշական բանաստեղծ, նիւթ ունենալով ընդհանուր եւ ազգային գրականութիւնը:

● Կիր. 29 Դեկտ. — Ս. Գատարագը մատուցուեցաւ Ս. Յարութեան մեր վերնամաստան մէջ, ուր քարոզեց Տ. Սեբեդիւք վրդ., ցոյց տալով հասարակ. և փորձութեան դերը մարդկային նկարագրի կազմութեան մէջ:

— Կէտրէն վերջ տեղի ունեցաւ Գր. Շահան Պերպլեւանի կազմակերպած համերգը. իրրեւ նախերգանքը Ե. Ք. ի մեծ սրահին մէջ գալ աւսիս ԸԼԼԼԼԼ Կատարեալագոյնի մը:

● Բշ. 30 Դեկտ. — Եւսիբակ Տ. Գարեգին Սրբազանի վերադարձու Պէրմեթին:

— Գիշերը մեռած էր աշխատաւոր միաբան. ներէն Անտիոքացի Գէորգ պապա Մերմեքան. թաղումը կատարուեցաւ այսօր:

● Դշ. 1 Յունվ. 1936. — Ի սկիզբն տարւոյս, մեր վանական ընտանիքին անգամները, այսինքն հռօքնակող րօւս վանականն են ընդամենը 113, որոնց 3ը՝ պատրիարք եւ եպիսկոպոսք, 30ը վարդապետք, 7ը՝ սարկաւազք, 31ը Ժառանգաւորք, 6ը՝ ուրարակիրք, 22ը աշխատաւոր միաբանք, 12ը մայրապետք 2 հիւր եկեղեցականք: Առոնցմէ դուքս են Դիւանի պաշտօնեայք՝ 4, ուրիշ պաշտօնեաներ՝ 5, Ժառանգաւորաց եւ Բն. ծայրանի արտաքին ուսուցիչք՝ 7, Սրբոց Թաղմանչաց վարժարանի ուսուցիչք՝ 5, Մանկապարտէզի ուսուցչուհիք՝ 6, Տպարանի պաշտօնեայք՝ 8:

● Եշ. 2 Յունվ. — Եւսիբակ Տ. Գարեգին Սրբազանի վաղը մեկնումին առթիւ, Ս. Գատարագը պատուոյ թէյասեւան տուաւ այս իրիկուն. ազաւորիչ ուղերձներ եղան Ս. Գատարագին եւ Եւսիբակ Սրբազանին կողմէ:

● Բշ. 3 Յունվ. — Տ. Գարեգին Սրբազան մեկնեցաւ. ամբողջ Միաբանութիւնը յազարկ իշաւ վանքին դարպասը. Տ. Մեծբոյ Սրբազան եւ ուրիշ վարդապետք ինքնաշարժերով յուզարկ դպրին մինչև Լիւդ, ուր Ն. Սրբազանութիւնը շաղկապեց մտաւ ղէպի Գահիրէ:

— Ս. Գաորիարքը կէտրէ վերջ Ղպտոց վանքը ներկայ գտնուեցաւ թէյասեղանին՝ որ արուեստագետ էր պատիւ Եղիշտոսի նորէն Հիւպատոսին, որուն այցելած էր երէկ:

● Եր. 4 Յունիւ. — Տ. Գեորգ Վրդ. մեկնեցաւ Յոպլէ, վաղը քարոզելու և պատարագելու համար: — Իրիկունը գրական երեկոյթ ժառանգաւորաց վարձարանի մէջ:

● Կիր. 5 Յունիւ. — Ս. Գաորարքն ի Ս. Հըրեշտակապետ, ուր քարոզեց Տ. Եղիշէ Վրդ. իշուսեղեցեց երկուստեք զնախապարտ իւր Սաղմառին խօսքը բնարան առնելով բացատրեց թէ երկուստեքը այն ատեն միայն կրնայ իր ծաղիկ կեանքին շնորհքները արդիւնաւորել երկանիկ կեանքի մը պտղաբերութեամբ, երբ Աստուծոյ խօսքն ընէ ուղիղ իր գործերուն:

— Լանդուեցաւ Տ. Սմբատ Սրբազանի մահուան մատաւոր տարելիցին առթիւ կատարուեցաւ Հոգեհանգիստ. յետոյ Ս. Գաորիարք Հոր առաջնորդութեամբ ամբողջ Միաբնակութիւնը զնայ գերեզմանատուն, աղօթել իր հոգակոյտին առջև:

— Իրիկունը եղան շնորհալուստեան և մեծանահգէտ նախատեսակ ի մայր տանարին, վաղուայ Գաւթի և Տեառնիցի տոնին առթիւ. որ տոնն է Ս. Աթուշոյ:

● Բշ. 6 Յունիւ. — Գաորարգեց Տ. Մկրտիչ Սրբազան և քարոզեց ըստ աւանդ պատշաճի: — Ըստ սովորութեան Ս. Գաորիարքը Վճռոք ի քարձուածի ատեն և մինչև Վերիտաւ Աստուած մերթիւ վերջը գլխատաւարուած կեցաւ առաքելական աթոռին առջև, եւ ընդունեց Միաբնակութեան և առանձնապէս շնորհաւորութեան արտայայտութիւնը:

— Աւագ Թարգման Տ. Ղազարի Վրդ. և գիւտնապետ Պ. Գ. Նուրբան Բեթլիսէի միջոցին, վաղը Յունաց Ծնունդի տոնին ներկայ լինելու համար:

● Գշ. 7 Յունիւ. — Ս. Ստեփանոսի տունը պաշտուեցաւ հանգիստաւորապէս. սարկաւադունք և սուրբապիղք վայելչորէն պանծացուցին իրենց նախատիպարին յիշատակը: Ս. Գաորիարքը քարոզեց:

● Գշ. 8 Յունիւ. — Ս. Գաորարքը քարոզեց աւանդական թափօրով, և ընդհանրացուցեց Տ. Մեթոք Սրբազանի և ուրիշ վարդապետաց, շնորհաւորութեան զնայ Յունաց պատարագարանը, ուր պատուով ընդունուեցաւ Պատ. Տեղապահէն և Սինդոգէն. երկուստեք ուղերթներ: Տ. Մեթոք Սրբազան յետոյ դնաց Ղպտոց, Ասորաց և Հապլէաց: — Ս. Գաորիարքը կէտրէ վերջ այցելեց Թուսաց Արքեպիսկոպոսին:

● Եշ. 9 Յունիւ. — Ս. Գաորարքը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Գեորգս վերնամատարն մէջ:

● Բւր. 10 Յունիւ. — Վաղուան Որդուց Որոտման տոնին առթիւ մեծանահգէտ շնորհալուստեան և նախատեսակ ի Մայր Տաճար:

● Եր. 11 Յունիւ. — Գաորիարքական մեծա-

շուք պատարագ Ս. Գլխադրի ուղանին առջև, Ն. Ամենապատուութեան քարոզը կ'երեկ Սինդոգայ թիւին մէջ: Յետ Ս. Գաորարգի՝ երբազարձ թափօր Ս. Խաչափայտի: Ընդունելութիւն պատարագարանի մէջ:

● Կիր. 12 Յունիւ. — Ս. Գաորարքը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, ուր քարոզեց Տ. Տիւրայր Վրդ. տաւան միաբնակութեան առաջին վրայ. բացատրեց թէ Աստուած ամէն մարդոց շնորհներ տուած է իր ծնէ, ու ամէնուն պարտքն է իրենց կեանքի ընթացքին այնպէս մը շահաւորել զանոնք, որ տնայ արգիւնքը օգուտներ յառաջ բերէ կարելի եղածին չափ ընդարձակ շրջանաւորէ մէջ:

● Բշ. 13 Յունիւ. — Այցելեցին՝ Սուրբ պարայի հոլանտացի բժշկիկներէն արհեստաւոր Տօթթ. Բար, որ տեղւոյն հայոց յարգանքի օգնչորէն բերաւ, եւ Յոպլէի Տրանտական Հիւպատոսը:

— Երեկոյն, Հին Տոմարով Ամալիբոյի առթիւ Միաբնակութեան և աշակերտք այցելեցին Ս. Գաորիարք Եր, որ յորդորական խօսքերէ վերջ, նոր տարւոյ օրացոյցները բաշխեց: Երեկոյն տարեմատի զգրուեցաւ հանդէս եղաւ ժառանգաւորացի մէջ:

● Գշ. 14 Յունիւ. — Ամանոր ըստ Հին Տոմարի. Ս. Գաորիարք Հայրը քարոզեց երեկոցայ մէջ: Ս. Գաորարգէն վերջ Գաորիարքարանի մէջ հանդիսական գումարում մը տեղի ունեցաւ. Տ. Մկրտիչ Սրբազան շնորհաւորական ուղերթի մը առթիւով տեսութիւն մ'ըրաւ անցած տարւոյն վրայ. Նուպար Սարկաւագ և Սրբոց Թարգմանաց վարձարանէն երկու օսնէր ուղերթները բերին: Ս. Գաորիարքը օրհնութեամբ և հայրական իրաւով պատասխանեց և երեք հարիւրի մօտ շնորհաւորողներուն յայտեց Յոպլէի ընտիր նարինչներէն: — Բարձր Գոմիսէրին ներկայացուցիչները, կառավարական անձներ, հիւպատոսներէն օմանք գրութեամբ, շատեր անձամբ, իտալ երեկոյն հալլին շնորհաւորեցին Ամանորը:

— Տ. Սինի Վրդ., որ Ամանորի առթիւ պատարագն և քարոզել գացած էր Յոպլէ, վերադարձաւ:

● Եր. 18 Յունիւ. — Մեր Ծնունդի ձրագալուցի առթիւ, Ս. Գաորիարքը եւ Միաբնակութիւնը, ըստ սովորութեան, հանդիսական թափօրով, և առաջնորդութեամբ անդի. հանձնաւորք սպաններու ժամը 9 ին մեկնեցան Բեթլիսէ, ուր հասան 10 ին: Կէս ժաման, ընդհանալ եկած էին Բեթլիսէի երեք աղգալք թագապետները և քաղաքապետական ժողովը. քաղաքին սահմանադրին վրայ կը սպասէին չորս ձիաւոր ոստիկաններ եւ իրենց սպան, բորեք թափօր առաջնորդեցին մինչեւ Ս. Ծնունդան տաճարին մեծ հրապարակը, որ գեղեցիկ օգին պատճառաւ լիքն էր հայոց և օտարներու բազմութեամբ: Սրբազան Գաորիարքը հոգի իրաւորուեցաւ տեղւոյն կառավարիչէն, հրամանատար

բէն և քաղաքացիական և մեր վանուց տեսուչ Տ. Սուրեն վարդապետէ, որ կնդրուկ և վարդապետը ներկայացուց, և ժառանգաւորներէն, դպիրներէն և չայ արիներու խումբէն, վայրկեան մը վերջ խորհուրդ մեծը թուելը կը հանէր Դաւիթ քաղաքը, զանգերու զօղանշին հետ: Թափօրը ելաւ Տեղաբարձի սրահը, ժամը 1.30ին չորսշափաւուով իշուսը Ս. Ալլըն: Յետոյ արտաքին սեղանին առկէ կատարուեցաւ երեկոյի ժամերգութիւն և ձրադալոյցի ո. պատարագ, որու միջոյն, ըստ աւանդական սովորութեան, Աւետարանն ու Հաւատաւքը կարդացուեցան նահապետական արարելէն լեզուով: — Ս. Պատրիարքը յետոյ գործաւ նրուստաւէմ, իսկ Տ. Մեհրդը Սրբազան, Միարանութեան ի գլուխ, մնաց Բեթլեհէմ, նախագահեց գիշերային ժամերգութեան և ո. պատարագին, և յետոյ կէս գիշերէն վերջ, Ս. Ալլըն իջաւ մատոյց օրուան հանդիսաւոր պատարագը. կատարեց չորսնէքը, և քաղաքը՝ քրիստոնէական բարոյականի դասեր հանելով միջինական տեսարանէն: — Անդին, նրուստաւէմ մէջ ևս հանդիսաւոր սնցաւ տանը, զոր քաղաքացի ազնիւ զօլորներ փառաւորեցին իրենց ընտիր երգեցողութեամբ: Ս. Պատրիարքը քաղաքեց ևս Տ. Մկրտիչ Սրբազան կատարեց չորսնէքը: — Առաւօտեան ժամը մին վանք հասաւ Բեթլեհէմի թափօրը, զխաւարութեամբ Տ. Մեհրդը Սրբազանի, և ուղղակի ելաւ Պատրիարքարանի Դաւիթը, խորհուրդ մեծի օրհներգութեամբ: Ս. Պատրիարքը կիմաւորեց զիրենց, զոյնին խօսքով ևս շնորհաւորական օրհնութեամբ: — Մինչև կէս օր ընդունելութիւններ եղան:

● Բշ. 20 Յունիս. — Մեհրդի առթիւ ո. պատարագ. Ս. Պատրիարքը քաղաքեց Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9ին սկսեալ շնորհաւորական այցի եկան յալօրգարար Լաւրանի Ս. Պատրիարքը իրեններով, Յունաց Ս. Տեղապարճ՝ Բեռնգի և Միարանութեան ներկայացուցիչներով. Ֆրանսիականց մեծաւորը՝ առաջիկայից ժողովով, Աստրիք, Ղարիք, Ս. Գուսին Ննիման գերմանական գրացի վանքին մեծաւորն ու միարանները, չայ և Յուն կաթողիկ հոգեւորականները, հայրն:

● Դշ. 21 Յունիս. — Առաւօտեան, խոր տրիստիան մէջ իմացուեցաւ վեհ. ձօրք ե. թագաւորին ժանդ, որ տեղի օւնեցեալ էր անցնող գիշերուան ընթացքին: — Ս. Պատրիարքը անմիջապէս հրամայեց կէս պարզել զրօշը Պատրիարքարանի իջայ, յետոյ Բարձր Գուսինի ասպանքը փութալով, ստորագրել ցաւալցութեան տոմարին մէջ: Ապա ընդունեց հանրածանոթ անդիպոցի Գ. և Տիկին Գարոյի այցը: — Հապաղէջ այցելեցին այսօր:

● Դշ. 22. Յունիս. — Տ. Զգոն իրգ. դարձաւ Յոսկէն, ուր քացած էր պատարագի և քարոզել Ս. Մնեղեան առթիւ:

● Եշ. 23 Յունիս. — Ս. Պատրիարքը հեռաբաւ խնդրեց Լոսնոնի արքեպիսկոպի Լորտ անձ-

նական քարտուղարէն՝ իր և Միարանութեան և ժողովրդեան ամենայնապալից ցաւակցութիւնը ներկայանցնել վեհ. Մայր Թագուհիին, Թագաւորին և արքայական ընտանեաց:

● Ուր. 24 Յունիս. — Ս. Գաղաթիւ բողոքական գերման Գաղաթիւն զլիսաւոր չովիւր օւրիշ հովիւր մը հետ շնորհաւորական այցի եկաւ Ս. Պատրիարքը չօր:

● Եր. 25. Յունիս. — Տ. Գեղորգ լրգ. Անդրյորդանան մեկնեցաւ Խաչիկ օրկի հետ, իսկ Տ. Տիրայր լրգ. Գաղաթ, Արմենակ օրկի հետ. Ս. Մնեղեան տունը պաշտելու համար: — Տ. Տիրան լրգ. Վերադարձաւ չալեպէն, ուր քացած էր չարած ժառաշ, իր մնողաց մօտ:

● Կիր. 26 Յունիս. — Ս. Մնեղեան ութօրէքի առթիւ շնորհապալան ի Ս. Յարութիւն և հովիւ կողոտական պատարագ. Ս. Գերեզմանին լրգայ. Տ. Մեհրդը Սրբազան մատոյց օւրը պատարագը: Ս. Պատրիարքը քաղաքեց օրուան տօնին լրգայ և հանգ. վեհ. Թագաւորին մահուան առթիւ: Ս. Գերեզմանին առկէ կատարուած աւետանկութեան խորհուրդէն հանելով մահէն չնչնաւոր անուաններուն մօտաւմը, իրեն աշղպոսի անուն մը ներկայացուց նահ հանգ. ձօրք Եւր, զրուստիւն ըրաւ անոր բարձր արքանիքներուն և վերջացուց մաղթանքներով անդիպական փառապանծ դահուկ և մեծ պետութեան համար: — Ապա թափօրով դարձանք Պատրիարքարան, ուր կատարուեցաւ աւանդական տնորհնէքը և Ս. Աթոռայ բարութեանց օրհնութիւնը: — Տ. Նրանորգ արեղայ դարձաւ Յօսկէն, ուր քացած էր պատարագի և քարոզել:

● Դշ. 28 Յունիս. — Ս. Պատրիարք չայրը, ընկերակցութեամբ Տ. Կիրեղ վարդապետի և Տ. Նեոքր արեղայի, այսօր անդիպական Սէնդ ձօրք մայր եկեղեցիին մէջ ներկայ գտնուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտմաններին. ուր կատարուեցաւ ճիշդ այն ժամուն, երբ Լոնտօնի մէջ տեղի կ'ունենար հանդուցեալ վեհ. ձօրք Թագաւորին յաղարկաւորութիւնը: Լոնէին մեծ բաղմունքին ընտրեալ ամենազգի ժողովրդեան, Բարձր Գուսինը, կատարական պաշտօնէութիւնը, Հիւպատոսական մարմինը, Ս. քաղաքին բոլոր կարեւոր հաստատութեանց և բարձր դասուց ներկայացուցիչները, Արարդուութիւնը կատարուեցան յոյժ պատկառաղջութեամբ լրգայութեամբ: Ս. Պատրիարք չայրը և Յունաց պատր. Տեղապարճ, հայերէն և յունաբէր լեզուներով հանգստեան աղօթքներ կարգացին:

● Դշ. 29 Յունիս. — Ս. Պատրիարքը արքանիքի Լորտ անձնական քարտուղարին ուղղութեամբ հեռագրով բարեմաղթական շնորհաւորութիւններ ներկայացուց ն. վ. Եղեարթը, Թագաւոր կայսեր, իր զահակութեան առթիւ: